

การปฏิบัติงานทางสังคมสงเคราะห์ในบริบทความขัดแย้ง : บทบาท จริยธรรม และความท้าทาย*

Social Work Practice in Conflict Contexts: Roles, Ethics and Challenges

สุวรา แก้วนัย

Suwara Kaewnuy

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

Faculty of Humanities and Social Sciences, Prince of Songkla University, Thailand.

Corresponding Author's Email: suwara27@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาททางวิชาชีพ จริยธรรม และความท้าทายของนักสังคมสงเคราะห์ในการปฏิบัติงานในบริบทของพื้นที่ความขัดแย้ง โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพประเภทการวิจัยเชิงเอกสารด้วยการทบทวนเอกสารอย่างเป็นระบบ การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้การสืบค้นจากฐานข้อมูลภาษาอังกฤษและภาษาไทย ครอบคลุมช่วงเวลา พ.ศ. 2547-2567 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงประเด็น (Thematic Analysis) โดยการจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามประเด็นสำคัญ ผลการศึกษพบว่า นักสังคมสงเคราะห์ที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ความขัดแย้งมีบทบาทที่หลากหลายใน 3 ระดับ ได้แก่ ระดับบุคคล ระดับชุมชน และระดับสังคมและนโยบาย ในด้านจริยธรรมและความท้าทาย พบว่านักสังคมสงเคราะห์ต้องเผชิญกับประเด็นจริยธรรมที่ซับซ้อน เช่น การรักษาความเป็นกลาง การเผชิญกับทางเลือกที่ยากลำบากทางจริยธรรม การจัดสรรทรัพยากรที่จำกัด นอกจากนี้ยังมีความท้าทายด้านความปลอดภัย ผลกระทบทางจิตใจจากการที่ทั้งผู้ให้บริการและผู้รับบริการต่างเผชิญกับสถานการณ์ที่กระทบกระเทือนจิตใจเดียวกัน ความขัดแย้งระหว่างค่านิยมส่วนบุคคลกับวิชาชีพ และความท้าทายทางวัฒนธรรม จากการวิจัยนำไปสู่ข้อเสนอแนะในการพัฒนาศักยภาพนักสังคมสงเคราะห์และระบบสนับสนุนที่เข้มแข็งเพื่อการปฏิบัติงานในพื้นที่ความขัดแย้งอย่างมีประสิทธิภาพ อาทิ การฝึกอบรมด้านการดูแลผู้รับบริการที่คำนึงถึงความบอบช้ำทางจิตใจ ทักษะการไกล่เกลี่ย การทำงานเป็นทีมสหวิชาชีพ และการพัฒนามาตรฐานการปฏิบัติงานที่สอดคล้องกับบริบทความขัดแย้งของประเทศไทย

คำสำคัญ: นักสังคมสงเคราะห์; วิชาชีพสังคมสงเคราะห์; บทบาท; จริยธรรม; พื้นที่ความขัดแย้ง

Abstract

This study aims to examine the professional roles, ethics, and challenges of social workers in conflict-affected areas. The research employed a qualitative documentary research methodology through a systematic literature review. Data collection involved searching databases in both English and Thai languages, covering the period from 2004 to 2024 (B.E. 2547-2567). The data were analyzed using thematic analysis, with categories derived from key issues identified in the dataset. The findings reveal that social workers play diverse roles across three levels: Individual

*Received May 31, 2025; Revised August 12, 2025; Accepted August 20, 2025

level, community, and Societal and policy levels. Regarding ethics and challenges, the study found that social workers face complex ethical dilemmas, including maintaining neutrality, managing ethical conflicts, and allocating limited resources. Additional challenges include safety concerns, psychological impacts from shared traumatic experiences between service providers and users (shared traumatic reality), conflicts between personal and professional values, and cultural competency barriers. The research leads to recommendations for developing social workers' capacity and strengthening support systems for effective practice in conflict-affected areas, including training in trauma-informed care, mediation and negotiation skills, interdisciplinary teamwork, and developing practice standards aligned with Thailand's conflict contexts.

Keywords: Social Workers; Professional Social Work; The Role; Ethics; Conflict-Affected Areas

บทนำ

สถานการณ์ความขัดแย้งและความรุนแรง ทั้งจากทางสงคราม ความขัดแย้งทางเชื้อชาติ และการก่อการร้าย ได้ทวีความรุนแรงและซับซ้อนมากยิ่งขึ้นในหลายภูมิภาคทั่วโลก ส่งผลกระทบอย่างใหญ่หลวงต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชากรทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และเศรษฐกิจ (Rustad, 2024) รายงานของสหประชาชาติ ในปี พ.ศ. 2566 พบว่าจำนวนผู้พลัดถิ่นและอพยพจากความขัดแย้งและภัยพิบัติเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเร่งด่วนในการจัดการกับวิกฤตการณ์และผลกระทบจากความขัดแย้งและความรุนแรงเหล่านี้ (United Nations High Commissioner for Refugees, 2023)

ผลกระทบจากความขัดแย้งไม่จำกัดอยู่เพียงความสูญเสียทางกายภาพ เช่น การบาดเจ็บ การเสียชีวิต หรือการทำลายโครงสร้างพื้นฐาน แต่ยังส่งผลกระทบทางจิตใจที่ฝังลึก อาทิ ภาวะซึมเศร้า ความวิตกกังวล และความผิดปกติทางความเครียดหลังเหตุสะเทือนขวัญ นอกจากนี้ ความขัดแย้งยังทำลายไปถึงรากฐานทางสังคม ทำให้เกิดการแตกแยกในชุมชน ลดทอนความเชื่อมั่นระหว่างผู้คน และส่งความเสียหายต่อวิถีชีวิตทางเศรษฐกิจ ทำให้ผู้คนจำนวนมากต้องเผชิญกับความยากจนและการเข้าถึงบริการพื้นฐานที่จำเป็น (Burke, Tweedie, and Poocharoen, 2013) ในพื้นที่เปราะบางและท้าทายนี้ วิชาชีพสังคมสงเคราะห์ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในการตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มประชากรที่ได้รับผลกระทบ นักสังคมสงเคราะห์ไม่ได้เป็นเพียงผู้ให้ความช่วยเหลือในสถานการณ์ปกติ แต่ยังเป็นบุคลากรสำคัญในการทำงานภายใต้วิกฤตการณ์ความขัดแย้งและความรุนแรงที่เกิดขึ้น โดยมีบทบาทที่ครอบคลุมตั้งแต่การให้ความช่วยเหลือฉุกเฉิน การสนับสนุนทางจิตสังคม การคุ้มครองกลุ่มเปราะบาง ไปจนถึงการฟื้นฟูและส่งเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากความขัดแย้ง (International Federation of Social Workers, 2018; Seifert, 2021)

อย่างไรก็ตาม การศึกษาเกี่ยวกับบทบาททางวิชาชีพ จริยธรรม และความท้าทายของนักสังคมสงเคราะห์ ในบริบทความขัดแย้งยังมีข้อจำกัดในหลายประการที่เป็นช่องว่างทางวิชาการ โดยการศึกษาเกี่ยวกับสังคมสงเคราะห์ในประเทศไทยส่วนใหญ่มุ่งเน้นไปที่การพัฒนานโยบายสังคม (Nontapattamadul, 2016) การทำงานข้ามชาติ (Senanuch, 2023) และการพัฒนาวิชาชีพ แต่ขาดการศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับการปฏิบัติงานในพื้นที่เฉพาะที่เป็นสถานการณ์ความขัดแย้ง นอกจากนี้ ประเด็นจริยธรรมในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ในบริบทไทยยังเป็นที่ต้องการการศึกษาเพิ่มเติม เนื่องจากประเทศไทยยังประสบปัญหาด้านจริยธรรมการวิจัยและการปฏิบัติงานกับกลุ่มเปราะบาง (Techagaisiyavanit et al., 2025) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาความเข้าใจเกี่ยวกับมาตรฐานจริยธรรมที่เหมาะสมสำหรับการทำงานกับกลุ่มเปราะบางในบริบทเฉพาะ

การศึกษางานวิจัยที่ผ่านมาได้ชี้ให้เห็นถึงความท้าทายที่นักสังคมสงเคราะห์ต้องเผชิญในการปฏิบัติงานในพื้นที่ความขัดแย้ง ทั้งในด้านความปลอดภัยส่วนบุคคลและการเข้าถึงผู้ใช้บริการในพื้นที่เสี่ยง (Seifert, 2021) การขาดแคลนทรัพยากรและการสนับสนุนที่เพียงพอ (Allasad Alhuzail and Mahajne, 2021) ภาวะความเหนื่อยล้าทางอารมณ์และจิตใจจากการเผชิญกับสถานการณ์ความเครียดและบาดแผลทางจิตใจอย่างต่อเนื่อง (Dekel and Baum, 2010) รวมถึงความซับซ้อนทางวัฒนธรรม ศาสนา และภาษาในบริบทที่หลากหลาย (World Bank, 2023) นอกจากนี้ ประเด็นทางจริยธรรมยังเป็นหัวใจสำคัญในการปฏิบัติงานภายใต้บริบทความขัดแย้ง ไม่ว่าจะเป็นการรักษาความเป็นกลางในสถานการณ์ที่มีความขัดแย้งทางอุดมการณ์ การเคารพในความหลากหลายทางวัฒนธรรมและศาสนาของผู้รับบริการ รวมถึงการปกป้องข้อมูลและความลับของทุกฝ่าย (Barsky, 2019)

สำหรับบทความวิจัยนี้จึงมุ่งที่จะสำรวจและวิเคราะห์ บทบาททางวิชาชีพ จริยธรรมและความท้าทายที่นักสังคมสงเคราะห์ต้องเผชิญในการปฏิบัติงานในบริบทของพื้นที่ความขัดแย้ง โดยจะเจาะลึกถึงลักษณะเฉพาะของการปฏิบัติงานที่แตกต่างจากการทำงานในสถานการณ์ปกติ อันจะนำไปสู่แนวทางปฏิบัติงานเพื่อเสริมสร้างศักยภาพและความพร้อมของวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ในการตอบสนองต่อเหตุการณ์ที่เกิดจากความขัดแย้งของประเทศไทย อาทิ ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ และเกิดความเข้าใจถึงพลวัตของการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ในสถานการณ์ที่เต็มไปด้วยความซับซ้อนและความเปราะบาง ตลอดจนการส่งเสริมความตระหนักรู้ต่อสังคมเกี่ยวกับความสำคัญของวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ในฐานะผู้มีบทบาทสำคัญในการบรรเทาความทุกข์และส่งเสริมสันติภาพในสังคม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาบทบาททางวิชาชีพ จริยธรรมและความท้าทายของนักสังคมสงเคราะห์ในการปฏิบัติงานในบริบทของพื้นที่ความขัดแย้ง

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประเภทการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ด้วยวิธีการทบทวนเอกสารอย่างเป็นระบบ โดยมีขั้นตอนดำเนินการ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดขอบเขตและกรอบเวลาการศึกษา

ขอบเขตของเนื้อหา การศึกษาบทบาททางวิชาชีพ จริยธรรมและความท้าทายของนักสังคมสงเคราะห์ต้องปฏิบัติงานในบริบทของพื้นที่ความขัดแย้ง ครอบคลุมประเด็นหลัก 3 ด้าน คือ บทบาททางวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ในระดับต่าง ๆ ทั้งระดับบุคคล ชุมชน สังคมและนโยบาย ประเด็นจริยธรรมวิชาชีพและความท้าทายในการปฏิบัติงานที่นักสังคมสงเคราะห์ต้องเผชิญ

การศึกษานี้กำหนดขอบเขตความหมายของพื้นที่ความขัดแย้ง คือ พื้นที่หรือบริเวณที่มีการปรากฏของความขัดแย้งติดอาวุธ ความรุนแรงอย่างแพร่หลาย หรือสภาวะเปราะบางที่ส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยความเป็นอยู่และการพัฒนาของประชากรในพื้นที่ โดยเฉพาะเด็กและกลุ่มเปราะบาง ซึ่งต้องการการตอบสนองที่เฉพาะเจาะจงและมีความอ่อนไหวต่อบริบทจากวิชาชีพสังคมสงเคราะห์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

กรอบเวลาการศึกษา การสืบค้นเอกสารกำหนดช่วงเวลาการศึกษาครอบคลุมตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547-2567 (ค.ศ. 2004-2024) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ทันสมัยและสะท้อนการพัฒนาของงานสังคมสงเคราะห์ในพื้นที่ความขัดแย้งในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา โดยให้ความสำคัญเป็นพิเศษกับเอกสารที่เผยแพร่ในช่วง 10 ปีล่าสุด (พ.ศ. 2557-2567) เนื่องจากมีการพัฒนาแนวคิดและวิธีการปฏิบัติงานใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง

ขั้นตอนที่ 2 การรวบรวมข้อมูล

การสืบค้น รวบรวมข้อมูล ใช้แนวทางที่เป็นระบบและครอบคลุมทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานสังคมสงเคราะห์ในบริบทพื้นที่ความขัดแย้ง การค้นหาใช้ทั้งฐานข้อมูลทางวิชาการ อาทิ Google Scholar, JSTOR, PubMed, ScienceDirect, Taylor & Francis Online, Sage Journals, ThaiLIS, TCI, DSpace เว็บไซต์วิชาการของมหาวิทยาลัยต่างๆ และเว็บไซต์ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยมีงานวิจัยที่ตรงกับประเด็นที่ศึกษาจำนวน 25 เรื่อง ที่นำเข้าสู่ขั้นตอนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล และสรุปผล

ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เชิงประเด็น (Thematic Analysis) ซึ่งเป็นหลักในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่รวบรวมได้ด้วยกระบวนการที่เป็นระบบในการค้นหา วิเคราะห์ และรายงานข้อมูลตามประเด็นที่ปรากฏอยู่ในชุดข้อมูล (Braun & Clarke, 2006) เกี่ยวกับบทบาทและแนวทางปฏิบัติของนักสังคมสงเคราะห์ในพื้นที่ความขัดแย้ง นักวิจัยใช้หลักการตรวจสอบความน่าเชื่อถือ ผ่านการตรวจสอบข้อมูลจากหลายแหล่งและการทบทวนผลการวิเคราะห์อย่างต่อเนื่องเพื่อให้ได้ผลการศึกษาที่มีความถูกต้องและน่าเชื่อถือ

ขั้นตอนที่ 4 การนำเสนอผล

การนำเสนอผลใช้การบรรยายเชิงเนื้อหา ให้เห็นภาพรวมและรายละเอียดของบทบาทต่างๆ อย่างชัดเจน เพื่อนำไปสู่แนวทางพัฒนาการปฏิบัติงานของวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ในพื้นที่ความขัดแย้ง

ผลการวิจัย

ผลการศึกษานำเสนอเป็น 2 ส่วน ได้แก่ (1) บทบาททางวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ในบริบทพื้นที่ความขัดแย้ง และ (2) จริยธรรมและความท้าทายในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ในบริบทความขัดแย้ง โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. บทบาททางวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ในบริบทพื้นที่ความขัดแย้ง

การปฏิบัติงานของนักสังคมสงเคราะห์ในบริบทความขัดแย้งต้องอาศัยความเข้าใจเชิงลึกในประเด็นที่หลากหลาย ทั้งความเปราะบางของผู้ที่ได้รับกระทบ โครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และพลวัตของความรุนแรง จากการศึกษาพบว่า บทบาทของนักสังคมสงเคราะห์ในพื้นที่ขัดแย้งมีตั้งแต่การทำงานกับรายบุคคลจนถึงการผลักดันเชิงนโยบายในระดับสังคม โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.1 ระดับบุคคล : การให้ความช่วยเหลือในภาวะวิกฤตและบริการสนับสนุนทางจิตสังคม

ในบริบทของพื้นที่ความขัดแย้ง นักสังคมสงเคราะห์มีบทบาทสำคัญในการให้บริการโดยตรงในระดับบุคคล โดยเฉพาะในมิติของการช่วยเหลือในภาวะวิกฤตและการสนับสนุนทางจิตสังคม งานบริการดังกล่าวมีลักษณะซับซ้อนและต้องอาศัยความเข้าใจบริบทเฉพาะของแต่ละบุคคล เนื่องจากผู้รับบริการส่วนใหญ่อยู่ในสถานการณ์ที่เปราะบาง ทั้งจากการสูญเสีย การถูกพลัดถิ่น การได้รับบาดเจ็บทางใจ และการเผชิญความไม่มั่นคงต่อเนื่อง (Seifert, 2024; Allasad Alhuzail and Mahajne, 2021)

บทบาทหลักของนักสังคมสงเคราะห์ในการตอบสนองต่อสถานการณ์วิกฤต คือการประเมินสภาพปัญหาแบบองค์รวม ทั้งด้านจิตใจ ร่างกาย และสังคม รวมถึงความต้องการเร่งด่วน เช่น อาหาร น้ำ และที่พักพิงฉุกเฉิน นักสังคมสงเคราะห์จะรวบรวมข้อมูลผ่านการสังเกต การสัมภาษณ์ และเครื่องมือวินิจฉัย เพื่อออกแบบแผนการให้คำปรึกษาและสนับสนุนเฉพาะบุคคล (Samuels, Jones, and Abu Hamad, 2017; Prasad and Prasad, 2009) นอกจากการช่วยเหลือพื้นฐานแล้ว นักสังคมสงเคราะห์ยังให้การช่วยเหลือในภาวะวิกฤตและการสนับสนุนสุขภาพจิตเบื้องต้น เพื่อสร้างความปลอดภัยทางอารมณ์ ลดความเครียด และจัดการกับปฏิกิริยาทางจิตใจหลังเหตุการณ์รุนแรง เช่น การปฐมพยาบาลทางจิตวิทยาเพื่อให้ผู้ประสบเหตุ

เริ่มต้นกระบวนการเยียวยาเบื้องต้น และส่งต่อไปยังบริการเฉพาะทางหากจำเป็น (Seifert, 2021) การดูแลที่คำนึงถึงความบอบช้ำทางจิตใจ เป็นอีกแนวทางสำคัญที่ตระหนักถึงผลกระทบระยะยาวของบาดแผลทางใจ นักสังคมสงเคราะห์จะสร้างความสัมพันธ์บนพื้นฐานของความไว้วางใจ เคารพการตัดสินใจ และสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยเพื่อหลีกเลี่ยงการบาดเจ็บซ้ำทางจิตใจ (Velychko, 2023)

นอกจากนี้ การทำงานระดับบุคคลยังมุ่งเน้นการเสริมสร้างความสามารถในการฟื้นตัวและการปรับตัวในชีวิต โดยเฉพาะในกลุ่มเด็ก เยาวชน และผู้หญิง นักสังคมสงเคราะห์จะสอนทักษะการจัดการอารมณ์ การตั้งเป้าหมายใหม่ การยอมรับความสูญเสีย และการสร้างเครือข่ายสนับสนุนในชุมชน การบริการนี้อาจอยู่ในรูปแบบการให้คำปรึกษารายบุคคล การเยี่ยมบ้าน และการทำงานร่วมกับสถานศึกษาและสหวิชาชีพ เพื่อตอบสนองความต้องการด้านสุขภาพจิตและจิตสังคมในระยะยาว (Betancourt et al., 2013) บทบาทนี้ไม่เพียงช่วยฟื้นฟูสุขภาพจิตและคุณภาพชีวิตของผู้รับบริการ แต่ยังสร้างรากฐานสันติภาพในชุมชนและสังคม

1.2 ระดับชุมชน : การสร้างสมานฉันท์และการฟื้นฟูระบบสนับสนุน

ในบริบทของพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากความขัดแย้งรุนแรง บทบาทของนักสังคมสงเคราะห์ในระดับชุมชนมิได้จำกัดอยู่เพียงการให้บริการทางสังคมและการช่วยเหลือขั้นพื้นฐาน แต่ขยายไปสู่การส่งเสริมความสมานฉันท์ (reconciliation) การลดความขัดแย้งทางสังคม และการฟื้นฟูโครงสร้างทางสังคมของชุมชนด้วยความมุ่งมั่นให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคม (Seifert, 2021; Budeva, 2018) นักสังคมสงเคราะห์จะสร้างความสมานฉันท์ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม เพื่อฟื้นฟูความไว้วางใจระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ทั้งในมิติกลุ่มชาติพันธุ์ ศาสนา หรือกลุ่มผลประโยชน์ที่เคยขัดแย้ง โดยเน้นส่งเสริมความร่วมมือ ความไว้วางใจ และความเป็นเจ้าของของชุมชน (Budeva, 2018) โดยใช้แนวคิด การลดทอนอคติ (Contact Hypothesis) และโมเดลการพัฒนาชุมชนหลังความขัดแย้งที่เน้นทุนทางสังคมและบริการจิตสังคม เพื่อฟื้นฟูความสัมพันธ์และความยืดหยุ่นของชุมชน (Harding and Libal, 2012) โดยการดำเนินกิจกรรมที่ใช้ศิลปะและวัฒนธรรม เช่น การร้องเพลงละครเวที การจัดวงสนทนากลุ่ม การใช้กระบวนการเล่าเรื่อง และการอบรมเสริมศักยภาพเครือข่ายชุมชน ล้วนเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการเยียวยาจิตใจและอารมณ์ (Alford and Otake, 2021) ตัวอย่างเช่น ในพื้นที่ของชาวเคิร์ดในอิรัก นักสังคมสงเคราะห์ได้ทำงานร่วมกับองค์กรท้องถิ่นในการส่งเสริมการพูดคุยระหว่างผู้นำศาสนาและชุมชนกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งส่งผลให้ระดับความไว้วางใจเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด (Seifert, 2021)

การทำงานระดับชุมชนยังเชื่อมโยงกับบทบาทการไกล่เกลี่ยและการเจรจา ซึ่งเป็นทักษะเฉพาะทางที่นักสังคมสงเคราะห์ใช้ในการจัดการกับข้อขัดแย้งในระดับชุมชน นักสังคมสงเคราะห์ทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยเน้นการเปิดพื้นที่แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ระบุความต้องการที่แท้จริงของแต่ละฝ่าย และสร้างข้อตกลงร่วมกันระยะยาว (Budeva, 2018) แนวทางการไกล่เกลี่ยต้องยึดหลักความยุติธรรมทางสังคม ความเท่าเทียม การมีส่วนร่วม และผลประโยชน์ร่วมกัน (Mediators Beyond Borders International, 2023) ตัวอย่างเช่น ในคาบสมุทรบอลข่าน มีการจัดอบรมการไกล่เกลี่ยในชุมชนให้ผู้นำท้องถิ่น โดยนักสังคมสงเคราะห์เป็นผู้ฝึกอบรมและสนับสนุนด้านจิตสังคม เพื่อเตรียมพร้อมในการแก้ไขความขัดแย้งโดยไม่ใช้ความรุนแรง (Budeva, 2018) การทำความเข้าใจในทักษะนี้มีความสำคัญสำหรับนักสังคมสงเคราะห์ในการทำงานเป็นสื่อกลางเพื่อการจัดการปัญหาความขัดแย้ง

นอกจากนี้ นักสังคมสงเคราะห์ยังมีบทบาทในการฟื้นฟูระบบสนับสนุนชุมชน โดยมีการดำเนินงานด้วยการสร้างหรือเสริมสร้างเครือข่ายความช่วยเหลือภายในชุมชน ทั้งในระดับไม่เป็นทางการและระดับโครงสร้างทางการ กรณีตัวอย่างในพื้นที่ฉนวนกาซา นักสังคมสงเคราะห์ร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชนจัดตั้งศูนย์ชุมชนเพื่อการเยียวยา โดยผสานบริการสุขภาพจิต การแนะแนวอาชีพ และกิจกรรมส่งเสริมศักยภาพกลุ่มเปราะบาง เช่น เด็กและสตรี ซึ่งช่วยฟื้นฟูศักยภาพของชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจและจิตสังคม (Samuels et al.,

2017) บทบาทของนักสังคมสงเคราะห์ในระดับชุมชนจึงมีความเชื่อมโยงหลายมิติ ตั้งแต่การฟื้นฟูสายสัมพันธ์ทางสังคม การลดความรุนแรงทางโครงสร้าง และการเสริมสร้างระบบสนับสนุนจากฐานราก เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนในระยะยาวอันเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างสันติภาพ

1.3 ระดับสังคมและนโยบาย : ความยุติธรรมทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง

การปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ในบริบทของความขัดแย้ง นักสังคมสงเคราะห์มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนงานระดับสังคมและนโยบายเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง โดยมุ่งเน้นส่งเสริมสิทธิมนุษยชนและผลักดันความยุติธรรมทางสังคม ในพื้นที่ที่มีการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐาน ความอยุติธรรมเชิงโครงสร้าง และการกีดกันทางสังคม (Elsana, Paul and Denov, 2023; Seifert, 2024) บทบาทนี้ขยายภารกิจของวิชาชีพที่เน้นการเคารพศักดิ์ศรีมนุษย์ ปกป้องกลุ่มเปราะบาง และรณรงค์เพื่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างระยะยาว โดยการส่งเสริมความยุติธรรมทางสังคมในพื้นที่ความขัดแย้งต้องอาศัยการทำงานตั้งแต่ระดับบุคคลไปจนถึงระดับโครงสร้าง นักสังคมสงเคราะห์มีภารกิจทางจริยธรรมในการทำทนายระบบที่ก่อให้เกิดการตีตรา ความไม่เท่าเทียม และการลดทอนสิทธิมนุษยชน (Allassad Alhuzail and Mahajne, 2021) นอกจากนี้ การดำเนินงานด้านสังคมสงเคราะห์ยังช่วยเสริมสร้างศักยภาพของกลุ่มชายขอบผ่านการให้ข้อมูลด้านสิทธิ การสนับสนุนให้ชุมชนพัฒนาระบบบริการของตนเอง และการทำงานร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชนเพื่อขอรับการสนับสนุนจากภายนอก (Elsana et al., 2023)

นักสังคมสงเคราะห์ยังมีบทบาทโดยตรงในการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนและจัดการผลกระทบจากการละเมิดสิทธิ เช่น การเข้าถึงบริการสาธารณะที่ไม่เท่าเทียม โดยเฉพาะสิทธิเด็กที่ได้รับผลกระทบรุนแรงจากสงคราม อาทิ สิทธิในการมีชีวิต การอยู่กับครอบครัว การศึกษา และการเข้าถึงบริการสุขภาพและการปกป้องจากความรุนแรง (Prasad and Prasad, 2009; Shenoda et al., 2018) นักสังคมสงเคราะห์ในพื้นที่ความขัดแย้งทำหน้าที่เป็นตัวกลางส่งต่อข้อมูลและผลักดันให้ภาครัฐและองค์กรระหว่างประเทศยึดถือพันธกรณีตามอนุสัญญาสิทธิมนุษยชน เช่น อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กแห่งสหประชาชาติ (UNCRC) ในการคุ้มครองเด็กจากการเกณฑ์ทหาร การแสวงหาประโยชน์ และการถูกละเมิดในรูปแบบต่าง ๆ (Shenoda et al., 2018)

การดำเนินงานสังคมสงเคราะห์ในพื้นที่ความขัดแย้งยังมีเป้าหมายในการ ผลักดันเชิงนโยบายและการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ โดยนักสังคมสงเคราะห์สามารถวิเคราะห์และสะท้อนโครงสร้างอำนาจและกลไกเศรษฐกิจการเมืองที่ส่งผลต่อความไม่เท่าเทียม เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงผ่านกลไกทางกฎหมายและนโยบาย (Allassad Alhuzail and Mahajne, 2021) ตัวอย่างการดำเนินงานเชิงนโยบาย ได้แก่ การผลักดันให้รัฐยุติการใช้นโยบายเลือกปฏิบัติทางสัญชาติ การเรียกร้องให้ยุติการใช้เด็กในความขัดแย้งด้วยอาวุธ และการขอรับเงินทุนระยะยาวเพื่อพัฒนาโครงการที่ยั่งยืนในระดับชุมชน (Elsana et al., 2023) นอกจากนี้ นักสังคมสงเคราะห์ยังมีบทบาทสำคัญในการผลิตองค์ความรู้ การวิจัยเชิงประจักษ์ และการประเมินผลกระทบเชิงนโยบาย เพื่อนำเสนอข้อมูลที่น่าเชื่อถือต่อผู้กำหนดนโยบาย (Harding and Libal, 2012) ความพยายามเหล่านี้สะท้อนถึงบทบาทของนักสังคมสงเคราะห์ในฐานะผู้ผลักดันความยุติธรรมทางสังคมอย่างเป็นระบบและผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนในสถานการณ์ความขัดแย้งที่เปราะบาง

จริยธรรมและความท้าทายในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ในบริบทความขัดแย้ง

นักสังคมสงเคราะห์ในพื้นที่ความขัดแย้งปฏิบัติงานภายใต้กรอบจริยธรรมที่เข้มงวด ซึ่งผลานหลักมนุษยธรรมสากลกับจรรยาบรรณวิชาชีพ หลักการพื้นฐานของการดำเนินงานด้านมนุษยธรรม ได้แก่ มนุษยธรรม ความเป็นกลาง ความไม่ลำเอียง และความเป็นอิสระ โดยมุ่งเน้นการให้ความช่วยเหลือตามความจำเป็น ปราศจากการเลือกปฏิบัติ เพื่อรักษาการเข้าถึงผู้ประสบภัยและป้องกันการบิดเบือนความช่วยเหลือเพื่อวัตถุประสงค์ทางการเมือง (Seifert, 2024) นอกจากนี้ นักสังคมสงเคราะห์ยังยึดมั่นในค่านิยมหลักของวิชาชีพ เช่น การบริการ

ความยุติธรรมทางสังคม การเคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าของปัจเจกบุคคล ความสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ความซื่อสัตย์ และความสามารถในวิชาชีพ ตามจรรยาบรรณของสมาคมนักสังคมสงเคราะห์แห่งชาติ (Reese et al., 2006) ค่านิยมเหล่านี้เป็นแนวทางสำคัญในการทำงานกับกลุ่มเปราะบางในบริบทที่ซับซ้อน

อย่างไรก็ตาม การปฏิบัติงานในพื้นที่ความขัดแย้งก่อให้เกิดความท้าทายทางจริยธรรมที่ซับซ้อน นักสังคมสงเคราะห์มักเผชิญกับภาวะกลืนไม่เข้าคายไม่ออกทางจริยธรรม เช่น การตัดสินใจเกี่ยวกับการรักษาความลับของผู้ใช้บริการกับการเปิดเผยข้อมูลเพื่อป้องกันอันตราย โดยเฉพาะเมื่อการเปิดเผยอาจนำไปสู่ภัยคุกคามต่อชีวิต หรือเมื่อการคุ้มครองขัดแย้งกับความต้องการของบุคคลที่ประสงค์จะกลับไปยังพื้นที่เสี่ยง (Reese et al., 2006; Velychko, 2023) นอกจากนี้ การจัดสรรทรัพยากรที่จำกัด เป็นความท้าทายสำคัญ ทำให้นักสังคมสงเคราะห์ต้องตัดสินใจว่าใครจะได้รับการเมื่อความต้องการมีมากกว่าทรัพยากร ซึ่งอาจนำไปสู่ความเสียหายทางศีลธรรม (Harding and Libal, 2012) ยิ่งไปกว่านั้น การขาดความเข้าใจทางวัฒนธรรมและอคติส่วนบุคคล สามารถบั่นทอนประสิทธิภาพการทำงานและการสร้างความไว้วางใจ (Allassad Alhuzail, 2021; Seifert, 2024) ในบริบทที่ซับซ้อนอาจเกิดความตึงเครียดระหว่างพันธกรณีทางกฎหมายและวิชาชีพ ทำให้นักสังคมสงเคราะห์ต้องเลือกระหว่างการปฏิบัติตามกฎหมายท้องถิ่นกับการยึดมั่นในหลักจริยธรรม (Allassad Alhuzail and Mahajne, 2021) การสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างก็อาจสร้างความคาดหวังที่ไม่สามารถทำได้และนำไปสู่ความเสียหายต่อชุมชน ซึ่งเป็นภาวะกลืนไม่เข้าคายไม่ออกทางจริยธรรมอีกประการหนึ่ง (Elsana et al., 2023)

นอกจากความท้าทายทางจริยธรรมแล้ว นักสังคมสงเคราะห์ในพื้นที่ความขัดแย้งยังต้องเผชิญกับอุปสรรคในการปฏิบัติงานที่สำคัญอีกหลายประการ ประการแรกคือ ผลกระทบทางจิตใจของ “ความจริงที่กระทบกระเทือนร่วมกัน” ซึ่งหมายถึงสถานการณ์ที่ทั้งผู้ให้บริการและผู้ใช้บริการต่างประสบกับความรุนแรงหรือความสูญเสียจากเหตุการณ์เดียวกัน ภาวะนี้สามารถนำไปสู่ความเครียดเรื้อรัง ภาวะหมดไฟ และการเบลอของขอบเขตวิชาชีพ ซึ่งส่งผลกระทบต่อความสามารถในการตัดสินใจอย่างเป็นกลางและยึดหลักจริยธรรม (Ioakimidis et al., 2022) ประการที่สอง ความปลอดภัยและความมั่นคงในการปฏิบัติงาน เป็นข้อกังวลที่สำคัญ นักสังคมสงเคราะห์ต้องปฏิบัติงานในสภาพแวดล้อมที่มีความไม่แน่นอนสูง เสี่ยงต่อการโจมตี หรือข้อจำกัดทางกายภาพในการเข้าถึงพื้นที่บริการ (Seifert, 2024) ประการที่สาม ความขัดแย้งระหว่างบุคคลและวิชาชีพ ก็พบได้บ่อย นักสังคมสงเคราะห์อาจประสบกับความขัดแย้งระหว่างค่านิยมส่วนบุคคล วิชาชีพ ศาสนา และชาติ กับค่านิยมของสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น (Ioakimidis et al., 2022) ประการสุดท้าย ความท้าทายด้านความสามารถทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งสำคัญ การขาดความรู้และทักษะทางวัฒนธรรม รวมถึงอุปสรรคทางภาษา สามารถบั่นทอนความสามารถในการสร้างความไว้วางใจและให้การดูแลที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งอาจนำไปสู่ความเข้าใจผิดหรือการบาดเจ็บซ้ำทางวัฒนธรรม (Dekel and Baum, 2010)

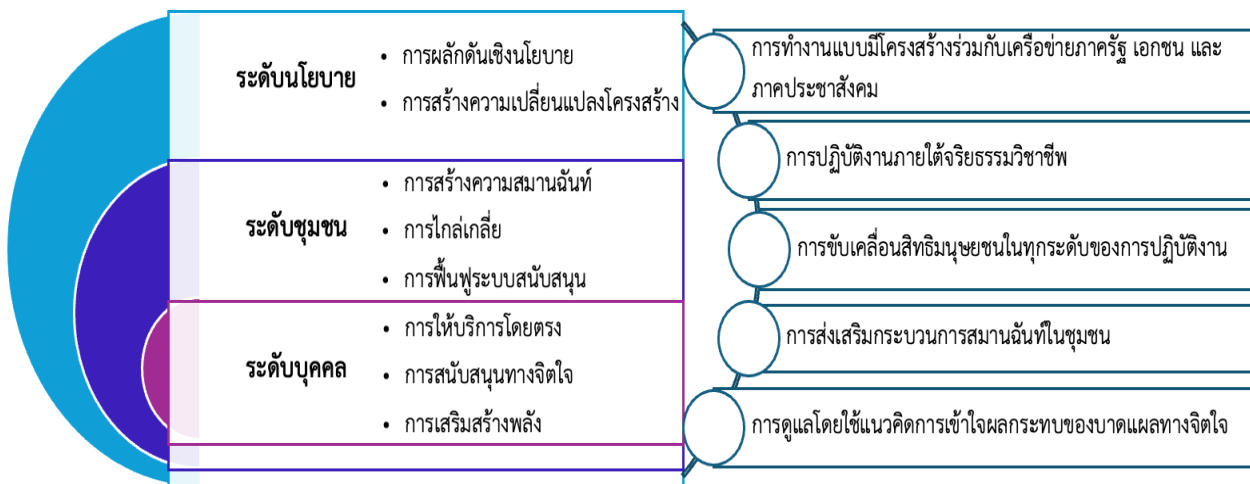
นอกจากนี้ ความขัดแย้งเชิงโครงสร้าง เช่น การขาดแคลนทรัพยากรทางการเงิน การขาดความเข้าใจและยอมรับจากภาครัฐ อาจส่งผลให้การดำเนินงานของนักสังคมสงเคราะห์ในพื้นที่ขัดแย้งต้องเผชิญกับข้อจำกัดในการบรรลุเป้าหมายของการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและการส่งเสริมสวัสดิภาพทางสังคมอย่างแท้จริง (Harding and Libal, 2012; Elsana et al., 2023) การดำเนินงานสังคมสงเคราะห์ในพื้นที่ความขัดแย้งจึงต้องใช้ทั้งความรู้ ทักษะ ความสามารถด้านจริยธรรม และกลไกสนับสนุนจากเครือข่ายองค์กรอย่างรอบด้าน เพื่อให้สามารถทำหน้าที่ในบทบาทผู้ให้บริการแก่กลุ่มที่เปราะบางที่สุดได้อย่างมั่นคง

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการศึกษาวิจัยสามารถสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่เป็นแนวทางการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ในพื้นที่ความขัดแย้ง ที่มีลักษณะเป็นกระบวนการบูรณาการแนวคิดสากลเข้ากับบริบทเฉพาะของประเทศไทย

โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีความซับซ้อนทั้งในมิติศาสนา วัฒนธรรม และโครงสร้างอำนาจรัฐ แนวทางดังกล่าวประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) การดูแลโดยใช้แนวคิดการเข้าใจผลกระทบของบาดแผลทางจิตใจ เพื่อเสริมสร้างพลังและความมั่นคงทางจิตสังคมแก่ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากความรุนแรง (2) การส่งเสริมกระบวนการสมานฉันท์ในชุมชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์ ศาสนา และกลุ่มเปราะบางในการฟื้นฟูความสัมพันธ์และความไว้วางใจ (3) การขับเคลื่อนสิทธิมนุษยชนในทุกระดับของการปฏิบัติงาน โดยยึดหลักความเป็นธรรม ความเท่าเทียม และการเข้าถึงทรัพยากรและบริการอย่างทั่วถึง (4) การปฏิบัติงานภายใต้จริยธรรมวิชาชีพและการทบทวนตนเองอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการรักษาความเป็นกลางในสถานการณ์ที่มีความขัดแย้งสูง และ (5) การทำงานแบบมีโครงสร้างร่วมกับเครือข่ายภาครัฐ เอกชน และภาคประชาสังคม เพื่อสร้างระบบการสนับสนุนทางสังคมที่ยั่งยืน

แนวทางการปฏิบัติงานดังกล่าวเน้นการทำงานแบบพหุมิติที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ทั้งในระดับบุคคล ชุมชน และนโยบาย โดยมีผลลัพธ์สำคัญคือ การเสริมสร้างศักยภาพของผู้รับบริการ การพัฒนาชุมชนให้มีความยืดหยุ่นต่อวิกฤต และการผลักดันนโยบายที่ครอบคลุมความต้องการของประชาชนในพื้นที่เปราะบาง องค์ความรู้นี้จึงมีคุณค่าต่อการพัฒนาแนวทางปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ในบริบทของความขัดแย้งรุนแรง ทั้งในเชิงปฏิบัติการ การพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน และการกำหนดนโยบายทางสังคมในระดับมหภาค โดยสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นของการสร้างโมเดลที่มีความยืดหยุ่น ละเอียดอ่อนทางวัฒนธรรม และตั้งอยู่บนฐานของสิทธิมนุษยชนเป็นหลัก โดยสามารถสรุปเป็นแผนภาพองค์ความรู้ใหม่ ได้ดังนี้

Picture 1: Approaches to Social Work Practice in Conflict-Affected Areas

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาที่มีข้อค้นพบน่าสนใจหลายประการ โดยนักสังคมสงเคราะห์ในพื้นที่ความขัดแย้งมีบทบาทเป็นผู้เอื้อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (change agent) ที่ทำงานเชื่อมโยงตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคล ชุมชน ไปจนถึงระดับนโยบาย เพื่อสร้างคุณธรรมทางสังคม ซึ่งแตกต่างจากการปฏิบัติงานในสถานการณ์ปกติ ที่อาจเน้นการให้บริการโดยตรงมากกว่าการผลักดันเชิงโครงสร้าง ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับงานวิจัยในการจัดการภัยพิบัติและวิกฤตการณ์อื่น ๆ ที่นักสังคมสงเคราะห์มีบทบาทหลากหลายในทุกขั้นตอน ทั้งการเตรียมความพร้อม การให้คำปรึกษา ความช่วยเหลือ และการสนับสนุนการฟื้นฟู (Dickson et al., 2022) รวมถึงบทบาทในการเสนอแนะนโยบายและสร้างการรับรู้ในสถานการณ์โรคระบาด (Nunuan, 2024) สิ่งนี้สะท้อนความสามารถของนักสังคมสงเคราะห์ในการปรับบทบาทจากผู้ให้บริการสู่ผู้นำการเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์วิกฤต

การปฏิบัติงานในพื้นที่ความขัดแย้งมีความจำเป็นต้องผสมผสานหลักการมนุษยธรรมกับจรรยาบรรณวิชาชีพ โดยนักสังคมสงเคราะห์ต้องมีความยึดมั่นทั้งหลักการความเป็นกลาง ความไม่ลำเอียง และความเป็นอิสระของงานมนุษยธรรม ควบคู่กับการส่งเสริมความยุติธรรมทางสังคมและการเคารพศักดิ์ศรีของมนุษย์ตามจรรยาบรรณวิชาชีพ ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับการศึกษาที่พบความท้าทายในการปฏิบัติตามพันธกรณีทางจริยธรรมและหลักการมนุษยธรรมในสภาพแวดล้อมความขัดแย้งของผู้ที่ปฏิบัติงานด้านสุขภาพ (Broussard et al., 2019) และความจำเป็นในการปรับตัวของนักปฏิบัติงานในการรักษาหลักการควบคู่ไปกับการทำความเข้าใจเสียงของชุมชนและการออกแบบการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนท้องถิ่นและหน่วยงาน (Barbar, 2023)

อีกทั้ง การปฏิบัติงานทางสังคมสงเคราะห์ในพื้นที่ความขัดแย้ง ต้องมีการทำงานร่วมกับทีมสหวิชาชีพ โดยพบว่าการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างนักสังคมสงเคราะห์กับผู้เชี่ยวชาญจากสาขาต่างๆ เช่น จิตแพทย์ นักจิตวิทยา พยาบาล นักกฎหมาย ครู และผู้นำชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาที่พบว่าการบูรณาการความเชี่ยวชาญจากหลากหลายสาขาช่วยให้การตอบสนองต่อความต้องการที่ซับซ้อนของผู้ใช้บริการเป็นไปอย่างครอบคลุมและมีประสิทธิภาพ และการทำงานเป็นทีมช่วยกระจายและลดความเสี่ยง พร้อมทั้งเสริมสร้างความมั่นใจในการปฏิบัติงานอีกด้วย (Markou-Pappas et al., 2011)

นอกจากนี้ ผลการศึกษายังพบประเด็นจริยธรรมและความท้าทายที่สำคัญ ได้แก่ ผลกระทบของความจริงที่กระทบกระเทือนร่วมกัน หรือเป็นปรากฏการณ์ที่เรียกว่า “ความเป็นจริงร่วมกัน” “ความบอบช้ำร่วมกัน” หรือ “ความจริงที่กระทบกระเทือนร่วมกัน” ซึ่งหมายถึงสถานการณ์ที่ผู้ให้บริการและผู้ใช้บริการต่างเผชิญกับสถานการณ์ที่กระทบกระเทือนจิตใจชุดเดียวกัน (Baum, 2010) ปรากฏการณ์นี้ส่งผลกระทบต่อการทำงานของทางตรงต่อนักสังคมสงเคราะห์ที่นำไปสู่ความเครียดเรื้อรัง ภาวะหมดไฟ และการเบลอของขอบเขตวิชาชีพ ที่ต้องจัดการกับความสูญเสียส่วนตัวขณะเดียวกันกับการให้บริการแก่ผู้อื่น (Ioakimidis et al., 2022) ข้อท้าทายนี้อาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในพลวัตของความสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้บริการกับผู้ให้บริการ โดยอาจเกิดความเข้าใจร่วมกันในระดับที่ลึกซึ้งกว่าปกติ แต่ในขณะเดียวกันอาจทำให้การรักษาขอบเขตวิชาชีพเป็นเรื่องยากขึ้น ซึ่งการเผชิญข้อท้าทายทางจริยธรรมนี้ต้องการแนวทางการดูแลตนเองและการสนับสนุนจากองค์กรที่แตกต่างจากสภาวะปกติ รวมถึงการให้คำปรึกษาทางจิตใจแก่นักปฏิบัติ การปรับลดภาระงาน และการมีระบบสนับสนุนจากเพื่อนร่วมงาน (Seifert, 2021)

นักสังคมสงเคราะห์ยังเผชิญความท้าทายในการจัดการภาวะกลืนไม่เข้าคายไม่ออกทางจริยธรรม (ethical dilemmas) เช่น การรักษาความลับของผู้ใช้บริการกับความจำเป็นในการเปิดเผยข้อมูลเพื่อป้องกันอันตรายต่อชีวิต การยึดมั่นในความเป็นกลางกับความรับผิดชอบในการต่อต้านความไม่ยุติธรรม และการเคารพการตัดสินใจของผู้ใช้บริการกับการคุ้มครองความปลอดภัย (Reese et al., 2006; Velychko, 2023) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Shdaimah and Strier, 2020 ที่เน้นย้ำถึงความซับซ้อนของการตัดสินใจระหว่างหลักการรักษาความลับกับหน้าที่ในการเตือนภัย จะส่งผลต่อภาวะกลืนไม่เข้าคายไม่ออกทางจริยธรรมในงานสังคมสงเคราะห์ ซึ่งเป็นการเผชิญสถานการณ์ที่ทำลายทางจริยธรรมวิชาชีพที่ขัดแย้งกันอย่างน้อยสองทาง

จากผลการศึกษานำข้อมูลมาเป็นพื้นฐานสำคัญในการทำความเข้าใจบทบาทและข้อท้าทายทางจริยธรรมของนักสังคมสงเคราะห์ในพื้นที่ความขัดแย้งของประเทศไทย อาทิ พื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งเผชิญสถานการณ์ความไม่สงบยาวนานกว่า 20 ปี ส่งผลให้ประชาชนประสบภาวะบาดเจ็บทางจิตใจลึกซึ้ง เช่น PTSD วิดกกังวล และซึมเศร้า (Kaewnuy, 2022) นักสังคมสงเคราะห์ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ต้องเผชิญความท้าทายที่คล้ายคลึงกับพื้นที่ความขัดแย้งอื่น ๆ เช่น การรักษาความเป็นกลาง การจัดการภาวะกลืนไม่เข้าคายไม่ออกทางจริยธรรม ผลกระทบทางจิตใจจากการประสบความเครียดร่วมกันกับผู้ให้บริการ การจัดสรรทรัพยากรจำกัด ความปลอดภัยในการปฏิบัติงาน โดยเฉพาะประเด็นการขาดทักษะความสามารถทางวัฒนธรรม

ซึ่งเป็นทักษะที่นำไปสู่การสร้างควมไว้วางใจและให้การดูแลที่มีประสิทธิภาพ ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้พบว่า ประชาชนในพื้นที่ขาดความไว้วางใจจากเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ เนื่องจากการปฏิบัติงานที่ขาดความเข้าใจต่อพื้นที่โดยเฉพาะในบริบทวัฒนธรรมมลายู-มุสลิม (Jampaklay et al., 2017) รวมถึงข้อจำกัดในการสื่อสารภาษามลายู (ภาษาท้องถิ่น) ที่เป็นข้อจำกัดในการเข้าถึงข้อมูล และไม่สามารถให้บริการที่เหมาะสมได้ อีกทั้งอาจสร้างความเข้าใจผิดที่นำไปสู่การบาดเจ็บซ้ำทางวัฒนธรรมอีกด้วย (World Bank, 2023)

อย่างไรก็ตาม การศึกษานี้มีข้อจำกัดในการเข้าถึงเอกสารและข้อมูลที่อาจไม่ครอบคลุมประสบการณ์การปฏิบัติงานทั้งหมดของนักสังคมสงเคราะห์ในพื้นที่ความขัดแย้ง โดยเฉพาะการขาดข้อมูลในบริบทเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรมสูง ที่จะมาเชื่อมโยงกับพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยได้อย่างครอบคลุม

สรุป

นักสังคมสงเคราะห์ที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ความขัดแย้ง มีบทบาทในการทำงานที่หลากหลายและซับซ้อน ตั้งแต่การทำงานระดับปัจเจกบุคคลไปจนถึงระดับนโยบาย โดยการปฏิบัติงานในแต่ละระดับต้องอาศัยความเข้าใจเชิงลึกในประเด็นที่หลากหลาย ทั้งความเปราะบางของผู้ที่ได้รับกระทบ โครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และพลวัตของความรุนแรง การปฏิบัติงานในระดับรายบุคคล นักสังคมสงเคราะห์ทำหน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือทางจิตสังคม การฟื้นฟูสภาพจิตใจ และการจัดบริการเพื่อบรรเทาผลกระทบจากความรุนแรง สำหรับการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ระดับชุมชน พบว่านักสังคมสงเคราะห์มีบทบาทในการสร้างความสมานฉันท์ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และการฟื้นฟูระบบสนับสนุนทางสังคม โดยใช้แนวทางแบบมีส่วนร่วมและการพัฒนาชุมชน อีกทั้งยังมีการดำเนินงานในระดับสังคมและนโยบาย โดยงานสังคมสงเคราะห์มีพันธกิจในการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนและความยุติธรรมทางสังคม ผ่านการผลักดันเชิงนโยบาย การรณรงค์เพื่อแก้ไขความไม่เป็นธรรมเชิงโครงสร้าง และการประสานความร่วมมือกับองค์กรภาคประชาสังคมเพื่อเรียกร้องการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ

จริยธรรมและความท้าทายในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ในบริบทความขัดแย้ง นักสังคมสงเคราะห์ในพื้นที่ความขัดแย้งปฏิบัติงานภายใต้กรอบจริยธรรมที่เข้มงวด ซึ่งเป็นการผสมผสานหลักมนุษยธรรมสากลกับจรรยาบรรณวิชาชีพ หลักการพื้นฐาน ได้แก่ มนุษยธรรม ความเป็นกลาง ความไม่ลำเอียง และความเป็นอิสระ อย่างไรก็ตาม มีความท้าทายทางจริยธรรมที่ซับซ้อน การจัดสรรทรัพยากรที่จำกัด และการขาดความเข้าใจทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ นักสังคมสงเคราะห์ยังเผชิญกับอุปสรรคในการปฏิบัติงาน เช่น ผลกระทบทางจิตใจจากประสบการณ์ร่วมในสถานการณ์วิกฤติที่นำไปสู่ความเครียดเรื้อรังและภาวะหมดไฟ ความไม่ปลอดภัยในการปฏิบัติงาน ความขัดแย้งระหว่างค่านิยมส่วนบุคคลกับจริยธรรมทางวิชาชีพ และความท้าทายด้านความสามารถทางวัฒนธรรมและอุปสรรคทางภาษา รวมทั้งข้อท้าทายเชิงโครงสร้าง เช่น การขาดแคลนทรัพยากร งบประมาณ และการไม่ได้รับความร่วมมือจากเครือข่าย เป็นข้อจำกัดที่สำคัญในการบรรลุเป้าหมายของการทำงานเพื่อการคุ้มครองและส่งเสริมสวัสดิภาพต่อประชาชนในพื้นที่ความขัดแย้ง ดังนั้นนักสังคมสงเคราะห์ที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ความขัดแย้งจึงมีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงบริการระดับบุคคลกับการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง และส่งเสริมการทำงานเพื่อสร้างสันติภาพอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ควรมีการเตรียมความพร้อมนักสังคมสงเคราะห์สำหรับการทำงานในพื้นที่ความขัดแย้ง อาทิ พื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาทักษะที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงาน เช่น การดูแล ผู้ใช้บริการที่คำนึงถึงความบอบช้ำทางจิตใจ ทักษะการไกล่เกลี่ย การเจรจา และการเข้าใจบริบททาง วัฒนธรรม

1.2 ควรมีการพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมเฉพาะสำหรับนักสังคมสงเคราะห์ที่จะปฏิบัติงานใน พื้นที่ความขัดแย้ง โดยบูรณาการความรู้เรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่น วัฒนธรรม ภาษาถิ่น และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

1.3 ควรมีการพัฒนามาตรฐานการปฏิบัติงานสำหรับสถานการณ์ความขัดแย้งที่สอดคล้องกับ บริบทของประเทศไทย

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปที่ควรได้รับการศึกษาเพิ่มเติม มีดังนี้

2.1 ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับประสิทธิผลของแนวทางการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ในบริบท เฉพาะของจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อพัฒนาแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมกับบริบทไทย

2.2 ควรมีการศึกษาผลกระทบจากการปฏิบัติงานในพื้นที่ความขัดแย้งของนักสังคมสงเคราะห์และ วิชาชีพอื่นที่เกี่ยวข้อง

2.3 ควรมีการศึกษาแนวทางในการปรับปรุงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ ในพื้นที่ความขัดแย้ง ทั้งในด้านการคุ้มครองความปลอดภัยของนักปฏิบัติงาน การกำหนดแนวทางจริยธรรม และการสนับสนุนทรัพยากรที่เพียงพอ

References

- Alford, C. C., and Otake, Y. (2021). Participants' Experiences of Engagement in Community-Centred Mental Health and Psychosocial Support Programmes in Conflict-Affected Communities within Sub-Saharan Africa: A Qualitative Systematic Review. *BMJ Global Health*, 6(12), e005388.
- Allassad Alhuzail, N., and Mahajne, I. (2021). Social Work in a Conflict Context: Challenges Facing Social Workers with Indigenous Inhabitants of Unrecognised Villages in Israel. *International Journal of Social Welfare*, 30(1), 97-105.
- Barbar, A. E. (2023). Challenges for Ethical Humanitarian Health Responses in Contemporary Conflict Settings. *Dædalus*, 152(2), 53-62.
- Barsky, A. E. (2019). *Ethics and Values in Social Work: An Integrated Approach for a Comprehensive Curriculum*. Printed by Sheridan Books, Inc., Oxford University Press.
- Baum, N. (2010). Shared Traumatic Reality in Communal Disasters: Toward a Conceptualization. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*, 47(2), 249-259.
- Betancourt, T. S., Meyers-Ohki, S. E., Charrow, A. P., & Tol, W. A. (2013). Interventions for Children Affected by War: An Ecological Perspective on Psychosocial Support and Mental Health Care. *Harvard Review of Psychiatry*, 21(2), 70-91.

- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using Thematic Analysis in Psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.
- Broussard, G., Rubenstein, L. S., Robinson, C., Maziak, W., Gilbert, S. Z., & De Camp, M. (2019). Challenges to Ethical Obligations and Humanitarian Principles in Conflict Settings: A Systematic Review. *Journal of International Humanitarian Action*, 4(1), 1-13.
- Budeva, S. (2018). Mediation and Social Work. In *Forum on Studies of Society-Conference Proceedings* (pp.39-48). Chieti-Pescara, Italy.
- Burke, A., Tweedie, P., and Poocharoen, O. (2013). *The Contested Corners of Asia: Subnational Conflict and International Development Assistance - The Case of Southern Thailand*. San Francisco, CA: The Asia Foundation.
- Dekel, R., and Baum, N. (2010). Intervention in a Shared Traumatic Reality: A New Challenge for Social Workers. *British Journal of Social Work*, 40(6), 1927-1944.
- Dickson, M., Louis, N., & Jabulani, M. (2022). The Importance of Social Work Roles in Disaster Risk Management in Zimbabwe. *Technium Social Sciences Journal*, 27, 717-726.
- Elsana, A., Paul, K., and Denov, M. (2023). A No Man's Land-Social Work in 'In-Between' Conflict Settings: Ethical Challenges and Dilemmas in Kufr Aqab. *International Social Work*, 66(5), 1457-1469.
- Harding, S., and Libal, K. (2012). Iraqi Refugees and the Humanitarian Costs of the Iraq War: What Role for Social Work? *International Journal of Social Welfare*, 21(1), 94-104.
- International Federation of Social Workers (IFSW). (2018). Global Social Work Statement of Ethical Principles. Retrieved April 22, 2025, from <https://www.ifsw.org/global-social-work-statement-of-ethical-principles/>
- Ioakimidis, V., & Maglajlić, R. A. (2022). Social Work Responses to Armed and Political Conflict. *The British Journal of Social Work*, 52(4), 1801-1804.
- Jampaklay, A., Ford, K., & Chamrathirong, A. (2017). How Does Unrest Affect Migration? Evidence from the Three Southernmost Provinces of Thailand. *Demographic Research*, 37, 25-52.
- Kaewnuy, S. (2022). Social Well-Being of Women Affected by the Unrest in the Southern Border Provinces under the COVID-19 Situation. In *Proceedings of the Academic Seminar on the Occasion of the 68th Anniversary of the Faculty of Social Administration, Thammasat University* (pp. 30-50). Faculty of Social Administration, Thammasat University.
- Markou-Pappas, N., Ragazzoni, L., Truppa, C., Salio, F., Barone-Adesi, F., & Lamine, H. (2025). Navigating Challenges, Solutions and Requirements in the Provision of Trauma Care in Conflict Settings by Humanitarian Actors: A Scoping Literature Review. *Conflict and Health*, 19(1), 1-13.
- Mediators Beyond Borders International. (2023). Social Justice and Conflict Transformation: An Interest-Based Approach. Retrieved April 22, 2025, from <https://mediatorsbeyondborders.org/what-we-do/conflict-literacy-framework/social-justice/>
- Nontapattamadul, K. (2016). Social Work in Thailand. In *Social Work in East Asia* (pp. 93-104). New York: Routledge.

- Nunuan, P. (2024). The Role of the Professional Social Worker in Disaster Situations: In the Case of the Outbreak of the COVID-19 Virus. *Journal of Multidisciplinary Academic Research and Development (JMARD)*, 6(4), 114-134.
- Prasad, B. D., & Prasad, B. (2009). Mental Health Care in Conflict Situations: Challenges and Approaches. *Indian Journal of Social Work*, 70(2), 245-260.
- Reese, D. J. et al. (2006). The Social Work Assessment Tool (SWAT). *Journal of Social Work in End-of-Life and Palliative Care*, 2(2), 65-95.
- Rustad, S. A. (2024). *Conflict Trends: A Global Overview, 1946-2023*. PRIO Paper. Oslo: Peace Research Institute Oslo.
- Samuels, F., Jones, N., & Abu Hamad, B. (2017). Psychosocial Support for Adolescent Girls in Post-Conflict Settings: Beyond a Health Systems Approach. *Health Policy and Planning*, 32(Suppl 5), v40-v51.
- Seifert, R. (2021). Social Work, Armed Conflict and Post-War Reconstruction. In *Social Work in Post-War and Political Conflict Areas: Examples from Iraqi-Kurdistan and Beyond* (pp. 25-43). Wiesbaden: Springer Fachmedien Wiesbaden.
- Seifert, R. (2024). The “Human Rights Profession” and War: Humanitarian Help and Social Work in Armed Conflicts. *Journal of Human Rights and Social Work*, 9, 360-371.
- Senanuch, P. (2023). Transnational Social Work Practice in Thailand. *Asean Social Work Journal*, 11(1), 1-12.
- Shenoda, S. et al. (2018). The Effects of Armed Conflict on Children. *Pediatrics*, 142(6), 1-9.
- United Nations High Commissioner for Refugees. (2023). *Global Trends: Forced Displacement in 2023*. Retrieved August 10, 2025, from <https://www.unhcr.org/global-trends-report-2023>
- Velychko, K. (2023). The Assessment of Social Work Needs and Priorities in the Context of the Armed Conflict in Ukraine. *Scientific Annals of “Alexandru Ioan Cuza” University of Iasi, Sociology and Social Work*, 16(2), 35-44.
- World Bank. (2023). *Promoting Resilience and Mental Health in Thailand's Conflict-Scarred Deep South*, World Bank Group. Retrieved May 18, 2025, from <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2023/10/11/promoting-resilience-and-mental-health-in-thailand-s-conflict-scarred-deep-south>